

CONTEMPORARY UNDERSTANDINGS OF MONITORING AND EVALUATION OF WORK AND ACHIEVEMENTS OF STUDENTS

Esad Kurejšepi

University – Prizren, Kosovo, esad.kurejsopi@uni-prizren.com

Vedat Bajrami

University – Prizren, Kosovo, vedat.bajrami@uni-prizren.com

Abstract: In accordance with the proper performance of checking, evaluation and assessment, the main factors of the teaching process, students and teachers, but also students' parents and society in general are interested. This is not a coincidence at all, since it is known that further education and advancement and the achievement of a certain social position depend on the results of assessment and evaluation.

There is a significant relationship between the quality of student achievement and the effectiveness of adjustment in life. Because of all this, assessment and evaluation occupy a significant place in pedagogy today. In the didactics and methodologies and for their proper implementation of individual subject all social factors are interested.

With the improvement and progress of society - the school also improved, and those changes caused changes in the grading system, so that today we have different grading systems in different social environments. The problem of assessment is still being studied today, even more than ever before, because it is required by modern social trends and the needs of society, which set complex and responsible goals and tasks for the school, which again requires a solid scientific, pedagogical-didactic basis.

Keywords: teacher, evaluation, practice, analysis

SAVREMENA SHVATANJA PRAĆENJA I VREDNOVANJA RADA I POSTIGNUĆA UČENIKA

Esad Kurejšepi

University – Prizren, Kosovo, esad.kurejsopi@uni-prizren.com

Vedat Bajrami

University – Prizren, Kosovo, vedat.bajrami@uni-prizren.com

Rezime: Za pravilno obavljanje provjeravanja, vrijednovanja i ocjenjivanja, zainteresovani su glavni faktori nastavnog procesa učenici i nastavnici, ali i učnički roditelji, pa i društvo u cjelini. To nije ni malo slučajno, s obzirom da se zna da od rezultata ocjenjivanja i vrijednovanja zavisi dalje školovanje i napredovanje i postizanje određenog društvenog položaja.

Postoji značajna povezanost između kvaliteta učničkih postignuća i efikasnosti prilagođavanja u životu. Upravo zbog svega toga ocjenjivanje i vrednovanje danas zauzimaju značajno mjesto u pedagogiji. U didaktici i metodikama pojedinih nastavnih predmeta, a za njihovo pravilno provođenje su zainteresovani svi društveni faktori.

Usavršavanjem i napredovanjem društva – napredovala je usavršavala se i škola, a te promjene su uzrokovale i promjene sistema ocjenjivanja, tako da danas u različitim društvenim sredinama imamo različite sisteme ocjenjivanja. Problem ocjenjivanja se proučava i danas, čak mogo više nego ikada ranije, jer to zahtijevaju savremeni društveni tokovi i potrebe društva, koji školi postavljaju kompleksne i odgovorne ciljeve i zadatke, što opet zahtjeva solidnu naučnu, pedagoško-didaktičku zasnovanost.

Ključne riječi: učitelj, vrednovanje, praksa, analiza

1. NEKA SAVREMENA SHVATANJA PRAĆENJA I VREDNOVANJA RADA I POSTIGNUĆA UČENIKA

U pedagoškoj teoriji neposrednoj školskoj praksi još uvek nije u dovoljnoj mjeri objašnjeno pitanje šta, treba mjeriti, vrednovati i ocjenjivati. U staroj školi dominiralo je ocjenjivanje samo jedne komponente: znanja učenika. Zato je ukupan školski rad otišao u jednu krajnost-od učenika se trašilo mehaničko učenje, zapamčivanje činjenica i generalizacija, bez misaonog i praktičnog udublivanja.

Predstavnici nove škole su otisli u drugu krajnost: nisu procjenjivali znanja već sposobnosti učenika. Savremena škola nastoji izbrisati jaz između te dve krajnosti. Zato ona u vrednovanju i ocjenjivanju učenika uzima u obzir i znanja i sposobnosti učenika. Savremena škola, u svim nastavnim predmetima, obuhvata sledeće komponente vrednovanja i ocjenjivanja:

- znanje učenika,
- rad i radne navike,
- interesovanje, zalaganje i stav prema radu,
- objektivne mogućnosti i sposobnosti učenika,
- objektivne mogućnosti (uslovi rada u školi i učeničkom domu),
- ponašanje učenika (prema cilju i zadacima vaspitno-obrazovnog rada).

2. ZNANJE KAO KOMPONENTA PRAĆENJA I VREDNOVANJA

Znanje je jedna od najvažnijih, ili najvažnija komponenti u ocjenjivanju i vrednovanju učenika. Međutim, stalno treba imati na umu da to nije jedina komponenta. U ovom radu znanja je shvaćeno „...kao mnoštvo (sklop) činjenica (pojednosti, konkretnosti) i generalizacija (opštosti, pravila, definicije, algoritmi, akcije, teoreme, zakoni itd.) objektivnoj stvarnosti, koje su se trajno zadržale u svijesti učenika.“ Poljak V. 1980, 138-143)

Vrednovanje učenikovih znanja treba obuhvatiti obim (kvantitet) i novo (kvalitet). „Obim znanja odnosi na to koliko je ono obuhvaćeno, u kojoj mjeri je učenik savladao kako program u celini, tako i pojedine njegove delove. Potvrđivanje obima znanje je, ustvari, utvrđivanje fonda sa kojim učenik raspolaže, odnosno, to je regulisanje praznina u znanju učenika.“ Kada je u pitanju kvalitet, onda se mora imati u vidu da postoji više nivoa, od prepoznavanja, preko reprodukcije do usvajanja znanja sa razumevanjem. „Najkvalitenije je ono znanje koje omogućava stvaralački, kritički odnos prema naučenom kao primenu naučenog. To znači da je učenik u stanju da samostalno izdvaja bitno od nebitnog, da samostalno i stvaralački reorganizuje gradivo koje je usvojio, da kritički analizira činjenice i logičke argumente u korist jedne hipoteze, da upoređuje, analizira i procenjuje vrednosti različitih teorija koje se odnose na isti predmet i pojavu.“

3. RAD I RADNE NAVIKE KAO KOMPONENTA PRAĆENJA I VRIJEDNOVANJA

Rad i radne navike predstavljaju osnov za sticanje znanja, vještina i navika uopšte. Zato u vaspitno-obrazovnom radu ovoj komponenti treba pridavati veliku važnost, kako u školi, tako i van nje. Nastavnik treba da ima u vidu činjenicu da na radne navike učenika utiče niz faktora: higijensko-zdravstveni faktori (čistoća prostorije, provjetrenost, osvetljenost, adekvatna toplota, zdravlje učenika, itd), materijalno-tehnički faktori (posebna prostorija, sto, stolica-radno mjesto, adekvatan pribor i sredstva za učenje i rad, itd.), motivacioni faktori (pohvala, odobrenje, ohrabrenje, spriječavanje i sl.). Kada je u pitanju formiranje radnih navika za učenje, onda posebno treba imati u vidu i slijedeće: navike učenja u određeno vrijeme dana, sedmice, mjeseca i školske godine i navike učenja na odedenom mjestu na kome postoje adekvatni uslovi.

4. ZALAGANJE I INTERESOVANJE KAO KOMPONENTA VRIJEDNOVANJA

Kada je riječ o zalaganju i interesovanju, u prvom redu mislimo na motivacionu spremnost učenika za rad, zalaganje i odnos prema učenju. Zato nastavnici stalno moraju buditi interesovanje, a jedan od faktora je i pravilno vrijednovanje. S toga je u vrijednovanju potrebno pratiti učenika kroz sve faze rada, a ne samo u završnoj fazi – u fazi sumiranja rezultata. Drugim riječima, ocjena mora imati stimulativnu funkciju.

4.1 Subjektivne mogućnosti i sposobnosti učenika kao komponenta vrijednovanja

Poznato je da psihičke i fizičke sposobnosti znatno utiču na učenje (rad uopšte) i uspjeh u školi. Na školsko učenje i uspjeh posebnog uticaja imaju slijedeće sposobnosti:

- čulne (senzorne) sposobnosti (vid, sluh, miris, ukus, taktilni osjećaji, osjećaji toplote, hladnoće, orjenacije i sl.);
- praktične sposobnosti (mogućnosti primjene stečenih znanja u neprednoj praksi);
- sposobnosti izražavanja (govorno izražavanje, grafičko izražavanje-crtanje, slikanje, vokalno izražavanje, instrumentalno izražavanje, izražavanje pokretima, kretanjima, mimikom, gestovima i sl.)
- intelektualne sposobnosti kao najveći domet ljudskog duha. Sposobnosti se stiču radom i zato su imanentne samo čovjeku.

4.2 Uslovi rada i objektivne mogućnosti učenika kao komponenta vrijednovanja

Ministarstvo za Obrazovanje, Nauku i Tehnologiju je propisuje normativ školskog prostora i opreme, kao i normativ nastavnih sredstava. Međutim, najviše je onih škola koje ne ispunjavaju ove normative, Pored toga, često su pretrpana odjeljenja brojem učenika, što bitno smanjuje mogućnost uspješnog učenja i rada. Prilikom ocjenjivanja se, ipak, moraju imati u vidu i ovi uslovi.

5. PONAŠANJE – VLADANJE UČENIKA KAO KOMPONENTA VRIJEDNOVANJA

Ponašanje je na učenikovom ponašanju u cjelini i to ne samo u školi, već i u roditeljskom domu, u užoj i široj socijalnoj sredini, u vršnjačkim grupama, itd. Postoje različita mišljenja o vrijednovanju ponašanja (vladanja) učenika – od zahtjeva za njegovo ukidanje, do zahtjeva da mora biti bitno pojačano.

Ocjena iz vladanja treba da bude rezultat praćenja učenikovog rada, aktivnosti i ponašanja u dužem vremeskom periodu (u toku tromjesečja, polugodišta i školske godine). Ona predstavlja rezultat globalnog praćenja i sagledavanja, prema izloženim elementima, da li je i u kojoj mjeri na opštem planu ostvaren cilj vaspitanja. Ovom ocjenom treba podsticati učenike na poželjan odnos prema radu i učenju, na poželjne oblike ponašanja, pa je zato moraju sticati svojim radom i zalaganjem, odgovarajućim ponašanjem i ostvarivanjem rezultata.

6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Istraživanje i sagledavanje aktuelnog stanja upotrebe raznovrsnih metoda, tehnika i instrumenata u procesu samoevaluacije rada nastavnika u nastavi i shvatanja važnosti povratne informacije među nastavnicima osnovnih i srednjih škola na Kosovu.

Cilj ovog rada je istraživanje postojeće prakse u oblasti vrednovanja rada u procesu nastave te iznalaženje najboljih rješenja za unapređivanje tog procesa.

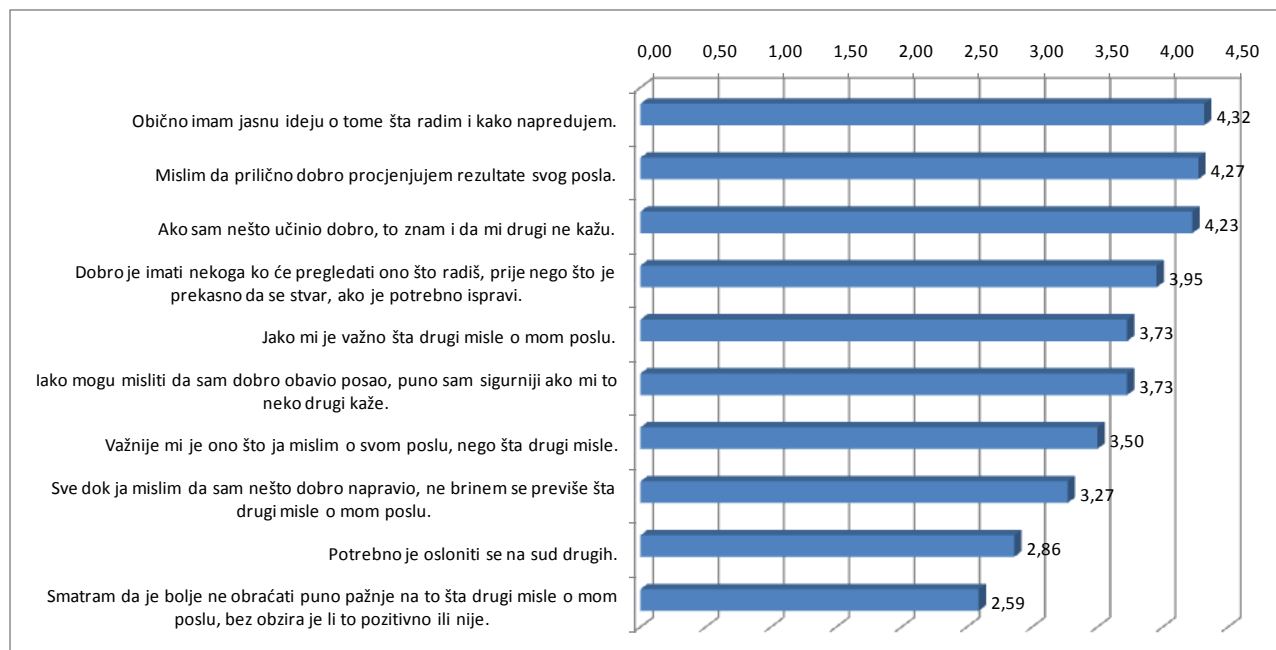
Nastavnici osnovnih I nižih srednjih škola u dovoljnoj mjeri koriste adekvatne metode, tehnike i instrumente samoevaluacije rada u procesu nastave, odnosno sagledavaju važnost povratne informacije tog procesa.

Tabela 1. Deskriptivne vrijednosti na skali odnosa prema vrednovanju i samoevaluaciji s obzirom na uže stručnu specijalnost nastavnika

Uže stručna specijalnost nastavnika	N	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Pogreška aritmetičke sredine
Razredna nast.	89	26,5	3,1	0,76
Predmetna nast.	126	28,92	4,6	0,90

Analiza dobijenih rezultata ukazuje da ne postoji statistički značajna razlika u prosječnim vrijednostima na skali odnosa prema vrednovanju i samoevaluaciji između nastavnika osnovnih i srednjih škola različite uže stručne specijalnosti ($F = 1,869$; $p > 0,05$).

Rezultati testiranja varijable odnosa nastavnika prema vrednovanju vidljiva je iz Grafikona *Odnos prema vrednovanju od strane drugih i evaluaciji*

Pregled dobijenih rezultata pri testiranju ove hipoteze ukazuje na to da su nastavnici visoko rangirali sljedeće tvrdnje: „Obično imam jasnu ideju o tome šta radim i kako napredujem“ (4,32), „Mislim da prilično dobro procjenjujem rezultate svog posla“ (4,27) i „Ako sam nešto učinio dobro, to znam i da mi drugi ne kažu“ (4,23). Isticanje ovih tvrdnji vezanih za odnos prema vrednovanju i samoevaluaciji proizlazi iz stava da nastavnici veoma dobro procjenjuju rezultate svoga rada, te da im je u manjoj mjeri potrebna informacija o njihovom radu od strane radnih kolega.

Tabela 2. Deskriptivne vrijednosti na skali odnosa prema vrednovanju s obzirom na pol nastavnika

Pol nastavnika	N	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Pogreška aritmetičke sredine
Žensko	79	28,29	3,62	0,41
Muško	136	28,00	4,39	0,27

S obzirom na pol nastavnici se statistički značajno ne razlikuju u rezultatima na skali odnosa prema vrednovanju i samoevaluaciji ($t=0,212$; $p>0,05$). Razlika između muškaraca i žena u uzorku iznosi oko 1% i ne može se generalizirati na populaciju.

Tabela 3. Testiranje značajnosti razlike u učestalosti korišćenja različitih načina VREDNOVANJA između nastavnika i nastavnica

	Pol	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	N	Mann-Whitney U	p
Vodim portfolio	Muški	3.45	1.233	136	8022.5	$p>0,05$
	Ženski	3.06	1.420	79		
Tražim mišljenje o svom radu od učenika	Muški	3.66	1.177	136	9204.0	$p>0,05$
	Ženski	3.29	1.383	79		
Tražim mišljenje o svom radu od roditelja	Muški	3.36	1.288	136	8600.0	$p>0,05$
	Ženski	3.23	1.292	79		
Potičem međusobne posjete časova među kolegama u mojoj školi	Muški	3.64	1.008	136	6176.0	$p>0,05$
	Ženski	3.33	1.155	79		

Pišem lični dnevnik o važnim događanjima u nastavnom procesu	o Muški	3.06	1.347	136	7163.0	p<0,05
	Ženski	2.48	1.271	79		

Rezultati pokazuju da, s obzirom na pol nastavnika, razlika u učestalosti korišćenja načina vrednovanja postoji u učestalosti pisanja ličnog dnevnika (muški 3,06; ženski 2,48), učestalosti kreiranja individualnog plana profesionalnog razvoja (muški 3,37; ženski 3,77), samoinicijativnog organiziranja oglednog časa (muški 2,95; ženski 3,50) i snimanja časa na video kaseti (muški 2,09; ženski 1,58). Nastavnici češće pišu lične dnevnike o važnijim događanjima u nastavnom procesu i češće snimaju čas na video kaseti, dok nastavnice češće kreiraju plan profesionalnog razvoja i samoinicijativno organiziraju ogledni čas.

Analiza rezultata dobijenih testiranjem **radne hipoteze pokazuje da možemo zaključiti da je ona uglavnom potvrđena** te da nastavnici koriste različite metode, tehnike i instrumente vrednovanja

7. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Primena modernih vidova evaluacije, zasnovanih na temeljnom proučavanju zakonitosti u psihologiji, pedagogiji, logici, etici itd, imperativ je vremena u kojem živimo. Naime, vaspitno-obrazovni sistem, sa svim svojim slabostima koje su uočene u stalno se prezuntuju, (među kojim je ponajviše slabosti u oblasti KOGNISTIVNE SFERE, tj. SAZNAJNIH PODRUČJA čiji je sastavni deo evaluacije) danas je u krizi u celom civilizovanom svetu. Da bi se rešila ta kriza, traže se efikasniji načini usvajanja nastavnih sadržaja, kako bi se pratile promene u kruštvu u nauci i tehnologiji. Škola više nije jedini izvor znanja i obrazovanja u opšte. Na obrazovanje i vaspitanje deluju i brojni drugi faktori: sredstva masovne komunikacije, uža i šira socijalna sredina, štampani materijali itd. Zato se savremena škola mora stalno prilagođavati i držati korak sa svim tim trendovima.

Na osnovu proučavanja i istraživanja došli smo do zaključka da je potrebno menjati postojeću praksu u oblasti proveravanja i ocenjivanja u nastavi. Ukoliko bi nastavnik za svaku nastavnu temu, a to znači za celokupno nastavno gradivo izradio ovakve, ili slične modele, to bi bila garancija daleko većeg kvantuma (kvantiteta), kao i kvaliteta usvojenih sadržaja. Poseban akcenat, u našem modelu, dat je evaluaciji, tj. vrednovanje i ocenjivanje. Takvim vidom proveravanja i ocenjivanja otklanjaju se, a brojne eliminišu, brojne slabosti i nedostaci klasičnog proveravanja i ocenjivanja.

LITERATURA

- Kurejšepi, E., & Bajrami, V. (2020). ACCEPTANCE AND OPENNESS TO CHANGES AS NEEDS IN TEACHER SELF-EVALUATION. *Knowledge International Journal*, 43(2), 405 - 408. Retrieved from <https://ikm.mk/ojs/index.php/KIJ/article/view/4921>
- Kurejšepi, E., & Bajrami, V. (2018). THE IMPORTANCE OF RECEIVING FEEDBACK IN THE PROCES OF SELF-EVALUATION. *Knowledge International Journal*, 23(1), 191 - 193. Retrieved from <http://ikm.mk/ojs/index.php/KIJ/article/view/1502>
- Bajrami, V. (2019). INCLUSIVE EDUCATION IN MULTICULTURAL ENVIRONMENTS IN EUROPE AND THE BALKANS. *JOURNAL OF AWARENESS*, 4(4), 455-466. <https://doi.org/10.26809/joa.4.035>
- Bajrami, V. (2017). INCLUSIVE EDUCATION SYSTEM IN EUROPE AND IN KOSOVO . Mesleki Bilimler Dergisi (MBD) , 6 (2) , 134-142 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/mbd/issue/40631/488035>
- Bajrami, V., & Globačnik, B. (January 01, 2012). Ocenjivanje i prepoznavanje na decata so posebni potrebi vo odrazovanieto. *Megunaroden Naučno-Stručan Sobir Inkluzivno Obrazovanje*, 412-422.
- Trunk Širca, N., & Brajc, M. (2007). *Sistemi vodenja kakovosti – sinergija med notranjo in zunanjo evalvacijo*. Šola za ravnatelj, Koper: UO Fakultet za menagement, XI Posvet Vodenje v izobraževanju, Portorož, 2-4.04.2007.
- Tyler, W. R. (1983, 2000). *A rationale for program evaluation*. in *Evaluation Models: Viewpoints on Educational and Human Services Evaluation*. Boston: Kluwer – Nijhoff Publishing
- Stufflebeam, D. L., Madaus, G. F., & Scriven, M. (1983, 2000). *Evaluation models: Viewpoints on Educational and Human Services Evaluation*. Boston: Kluwer-Nijhoff Publishing
- Pastuović, N. (1999). *Edukologija – Integrativna znanost o sustavu cjeloživotnog obrazovanja i odgoja*. Zagreb: Znamen
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and Research methods*. London: Sage Publications
- Patton, M. Q. (1997). *Utilisation-Focused Evaluation*. London: Sage Publications
- Pehar, L. (2007). *Psihološke posljedice reforme osnovne škole*. Sarajevo: JP NIO Službeni list BiH
- Poljak, V. (1980). *Didaktika, Školska knjiga*, Zagreb